

Böszörményi Nagy Gergely

A MAUZÓLEUM

Project for the New American Century

A neokonzervatív összeesküvés halott. El van temetve: testét bárki áldhatja, átkozhatja kedvére a www.newamericancentury.org honlapba kódolt mauzóleumában. Családi kriptá ez: Bill Kristol, Bruce P. Jackson, Gary Schmitt, Mark Gerson vagy a pesti országgyűlés külügyi bizottságának üveges szempárjai előtt nemrég előadó Robert Kagan is itt nyugszik közös szarkofágban. Legalábbis munkásságuknak egy fontos, ha nem a legfontosabb fejezete. Utolsó közös álláspontjuk 2005 januárjából való.

A Project for the New American Century (PNAC) agytrösztöt tizenegy évvel ezelőtt, 1997 nyarán hozták létre a Clinton-éra impotensnek vélt külpolitikáját és morális örökségét addigra megfelelő neokonzervatívok. A meghatározó jobboldali intézetekhez, mint a Heritage Foundation vagy az American Enterprise Institute (AEI) világához képest kötetlen keretek között, inkább egy szerkesztőbizottsághoz hasonlóan működő klub két szakaszban, előbb George W. Bush 2000-es megválasztásáig, majd az iraki háború 2003-as megindításáig tematizálta sikerrel a védelempolitikai napirendet. A PNAC alapítóinak és közreműködőinek mindkét esemény kiötlésében, kivitelezésében meghatározó része volt. S bár a neokonzervatív program mára a szuperhatalmi arrogancia és az átláthatatlan döntések szinonimájává vált szerte a világon, ezek a szakértők számos alkalommal figyelemre méltó javaslatokat tettek az asztalra. Mielőtt a nyugati félteke végleg elfelejti őket, megér egy sétát e hagyatéki kiállítás.

A nácik elől már a háború előtt a tengerentúlra menekült korszakos gondolkodó, Leo Strauss a platóni filozófia új átriumát építette fel a Chicagói Egyetemen 1949-től. Szemináriumain ott ült a fiatal Paul Wolfowitz, ifj. George Bush második védelmi államtitkára, sőt az ő jobb keze, Abram Shulsky is. Strauss tanítványa volt az ifjú Alan Bloom és Bill Kristol, a századvég két nehezen túlbecsülhető befolyású konzervatív teoretikusa, s mellettük még egy sor kevésbé ismert későbbi fogaskerek-ember (az ún. *chicagói fiúk*), akik egész életükre magukévá tették (ami még fontosabb: továbbadták) Straussnak az egyenlőség, a liberalizmus és a relativizmus elvetésén alapuló nézeteit. Már a demokrata New Deal is alkalmas volt rá, hogy a jobboldalon ellenprogramot hívjon életre, de Strauss tanoncait '68 sodorta végképp a jobboldalra. A konszenzus megkerülhetlenségének, az egyenlőségre való törekvésnek az elutasítása e szűk körű irányzat-közösség kulcsüzenetévé vált. S 1981-től ugyan elégedettek lehettek, hiszen Reagan maga is neokon volt, a Fal leomlása azonban számukra is mindent megváltoztatott. Az alapelveiket kivéve.

A Szovjetunió összeomlását követően a neokonok vitatták, hogy a kétpólusú rendszer megszűnése egyúttal a fenyegető tényezők eltűnését is jelentené. Azt állították, hogy az egyre több szereplő részvételével zajló nemzetközi versenyben az egyedülálló hatalmi po-

tenciált tudatosan kihasználó amerikai külpolitikára van szükség.¹ Már 1992-ben id. George Bush védelmi minisztériumában, Dick Cheney vezetésével elkészült az első neokon stratégia. A Védelmi Tervezési Irányelvek (*Defence Planning Guidance*) az Egyesült Államok elsőszámú külpolitikai prioritásként az új riválisok, regionális és globális hatalmi aspiránsok felemelkedésének megakadályozását határozta meg, s ennek érdekében már ekkor lehetségesnek tartotta az unilaterális katonai fellépést.² Clinton '92-es sikerével az irányzat képviselői kiszorultak a pozíciókból, az 1990-es évek nemzetközi kapcsolatrendszerre számos tekintetben mégis az ő óhajuk szerint alakult – például Európa tekintetében. A nyugat-balkáni konfliktus az 1995-ös boszniai illetve az 1999-es koszovói NATO-beavatkozásokon keresztül megerősítette az Egyesült Államok szerepét az öreg kontinens biztonsági struktúrájában, a második beavatkozás esetében pedig a nyugat-európaiak egyetértésével legitimálhatták az ENSZ-felhatalmazás nélküli fellépést.

A neokonzervatívok így sem maradtak félelem nélkül, melyet csak fokozott a védelmi költségvetés csökkentése és az ENSZ clintoni propagálása is. Ezért indították útjára az Új Amerikai Évszázad Projektet. A kezdeményezés első, 1997-es memoranduma rögvest a védelmi büdzsé növeléséért szállt síkra, hogy Amerika megőrizhesse biztonsági státusát Európában. Később a PNAC állásfoglalásai szorgalmazták a NATO keleti bővítését, de hangsúlyozták a szervezet számos területen mutatott alkalmatlanságát is. A hangsúly a neokonzervatívoknál sosem az intézményi kereten, mint inkább a kétoldalú szövetségépítésen volt.³

A PNAC 2000 szeptemberében jelentette meg a legrészletesebb neokon védelmi stratégiát, az Amerika Védelmének Újjáépítése (*Rebuilding America's Defences*) című tanulmányt. Bár a dokumentum nyolcvanszor említi az öreg kontinenst, klasszikus partneri jelentőségét múlt időben kezeli. A PNAC megerősíti, hogy Európát politikai eszközökkel, befolyásnöveléssel és az Egyesült Államok biztonsági garanciáinak (a kontinensen állomásozó amerikai csapatoknak) a fenntartásával lehet ellenőrzés alatt tartani. Az új eszköz, hogy egyes kelet-európai országok (így Románia és Bulgária) Európától független amerikai törekvésekben (például Közép-Ázsiával, a Kaszpi-térséggel vagy a Közel-Kelettel kapcsolatos fellépésben) is szerepet kaphatnak a területükön létesített bázisok által. Bár a dokumentum erről még nem szól, hasonló stratégia húzódik Csehország és Lengyelország rakétavédelmi elkötelezése mögött is. Még egy – amerikai szempontból – leértékelődő kontinensre is önálló stratégiát szentelt a neokon geopolitika – pontosan ez a racionalitás, amit Párizsból, Brüsszleből máig csak irigyelni lehet.⁴

Ifj. George Bush 2000-es sikerével a neokonzervatívok visszatérhettek az amerikai külpolitikának mindazon centrumaiba (a védelmi minisztériumba, a nemzetbiztonsági tanácsba és a tanácsadói posztokra), melyek a Fehér Ház irányvonalára hagyományosan a

¹ Lásd pl. Charles KRAUTHAMMER: *The Unipolar Moment*, Foreign Affairs 1990/1991. tél (70/1.).

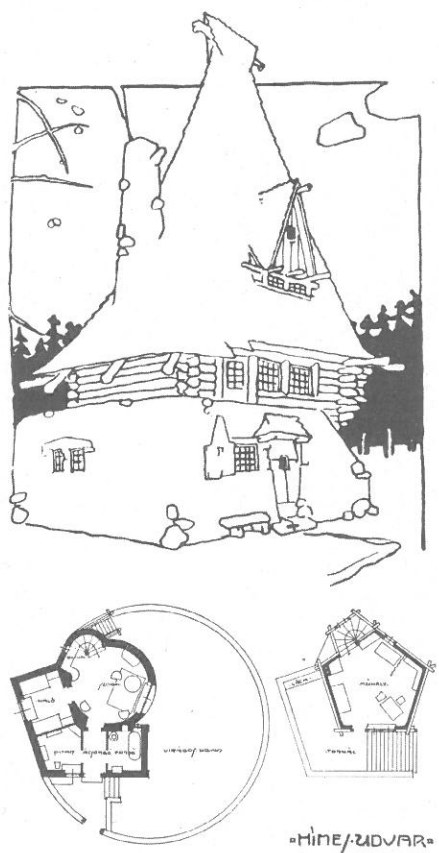
² *Keeping the U.S. First – Pentagon Would Preclude a Rival Superpower*, The Washington Post 1992. március 11.

³ Vö. Gary SCHMITT: *The Cost of NATO Expansion*, PNAC Memorandum, 1998. január 20.

⁴ Lásd *Rebuilding America's Defences – Strategy, Forces and Resources for a New Century. A Report of The Project for the New American Century*, 2000. szeptember, 2, 5, 11, 16.

legnagyobb hatást gyakorolják. A PNAC alapítóinak nyomát ekkortól ismét kormányzati dokumentumokban lelhetjük föl. Bush 2002-es nemzetbiztonsági stratégiája (*The National Security Strategy of the United States*) már neokon alapvetésekkel magyarázta Washington külpolitikai felfogását. A nemzeti érdek az amerikai értékek meghonosításával kapcsolódik össze, ahol az intézményi szövetségek kevésbé, az erőkülönbségek érvényesítése annál inkább meghatározó. Irakkal a koncepció – a híradások szerint – vesztett, de ami sokkal beszédesebb: más átfogó program azóta sem győzött felette.

A neokonzervatívok legnagyobb érdeme az, hogy soha sem féltek kimondani, amit hazájuk érdekeiről és azok ellenfeleiről gondoltak vagy tudtak. Az átlátható politikai célok és a saját értékekbe vetett hit olyan tényezők, melyek hiánycikket jelentenek az európai döntéshozatalban, ám középpontjául szolgáltak a neokonzervatív gondolkodásnak. A neokonzervatívok távoztak a Pennsylvania Avenue-ről, és a világpolitika ellensúlyai lassan úgy érzik, fellélegezhetnek – pedig első körben inkább tanulniuk kellene. Létező problémákra őszinte választást.

A „Himes udvar” terve (1911)